

bibliotheecaresse moet de school met promotiebezoeken vereren. Een tijdschrift met boekenrecensies, geschreven door zowel medewerkers uit de school als de bibliotheek, kan mogelijk een verbindende schakel vormen.

Omdat steeds weer blijkt dat het contact tussen de school en de bibliotheek slecht is, moet er een organisatie-model ontwikkeld worden, dat vooral aan de basis goed werkt. Daarom moeten er lokale centra ontstaan, echter wel met een eenvormige, landelijke subsidieregeling door CRM. In feite moeten contacten die nu incidenteel zijn, veralgemeniseerd worden. Dit nieuw te vormen orgaan zal zich onder andere gaan bezighouden met voorlichting, uitwisseling en de organisatie van bezoeken. Dan weet iedere school wat een bibliotheek is en omgekeerd.

MOEDERTAALONDERWIJS EN TOCH GEEN NEDERLANDS

(De meeste stukken van deze stroom werden geschreven in de vereenvoudigde spelling)

Helge Bonset

Een steeds in belang toenemende trend in het moedertaalonderwijs is: *aandacht schenken aan de rol die de moedertaal speelt bij de andere vakken*. Enkele gegevens om deze bewering te ondersteunen:

- Als voorloper: Ten Brinke's artikel¹ in MOER, waarin hij een plichtdooi hant voor samenwerking op het gebied van de zakelijke taalvaardigheid tussen moedertaal-dosent en andere vakleraren.
- Het COLOV-rapport² (rapport van de kommissie die de onderwijkskundige kant van de eksperimentele leraaroplijdingen voorberijkt), waarin aanbevolen wort aan alle studenten van deze oplijdingen 'taalgedrag' te gaan doseren volgens het prinsipe van de wederzijts begelijding (wat neerkomt op: geintegreert in de andere vakken van de oplijding).
- Het fijt dat op SOL en Witte Leli³ (Utrechtse, resp. Amsterdamse eksperimentele leraaroplijding), op de Open Schoolgemeenschap Bijlmermeer⁴, en op enkele sosiale akademies⁵ inderdaat pogingen tot een dergelijke opzet worden ondernomen⁶.
- De resente VON-folder waarin als een van de vier fundamente van de VON genoemt wort: interesse 'in de funksie van de moedertaal in andere vakken dan 'Nederlandse taal'.
- Het artikel van Batelaan in Levende Talen⁷ waarin hij o.a. stelt dat het 'dwaasheid (is) om op dit moment als hoogste wijsheid te verkondigen dat het vak Nederlands maar verdwijnen moet, maar moet worden weggeintegreerd in alle andere vakken'. (Een wijsheid die ik overigens nergens in de bestaande literatuur ben tegengekomen.)
- Tenslotte: de Engelse pendant van deze Nederlandse ontwikkeling, de NATE (= National Association for the Teaching of English)-conference 1971, geheel gewijt aan *Language across the curriculum*. Aan het verslag van dit kongres⁸ evenals aan het

boekje van Barnes e.a.⁹ hebben wij voor de opzet van onze stroom op het kongres erg veel gehat.

Om een stroom rontom bovenstaant tema op het VON-kongres 1972 voor te berijden formeerde zich in oktober 1971 een kwikgroep, bestaande uit een didaktiekdosente Nederlands, een pedagoo, een taalbeheerser, een kleuterlerares, een lerares Nederlands (aan de Open Schoolgemeenschap Bijlmermeer), een wiskundeleraar, een basisschool-lerares, en een studente/assistente bij het LOLA-projekt.

Als doelstellingen voor de stroom formuleerden we:

- de deelnemers aan onze stroom ervan bewust maken dat (taal)gedrag van leerlingen beïnvloedt wordt door dat van leraren;
- idem dat dit geldt voor alle vakken;
- idem dat dus bij alle vakken gewerkt moet worden aan het gunstig beïnvloeden van het taalgedrag van leerlingen.

Toen we besloten ons in de kwikgroep en op het kongres te beperken tot de rol van het *mondeling* taalgebruik bij de andere vakken, kwamen we uit op twee (uiteraart nauw verbonden) invalshoeken van onze stroom¹⁰:

- idere leraar is ijgenlik een leraar moedertaal (*integratie*-invalshoek);
- het praten - en daarmee ook denken en leren! - van de leerlingen is sterk afhankelijk van dat van de leraar (*interaksie*-invalshoek).

Zoals uit het tussenzinnetje bij de tweede invalshoek al blijkt waren we, op gront van studie en ijgen ervaring met het observeren van videomateriaal, tot de konkluzie gekomen dat het mondeling taalgedrag: de interaksie tussen leraar en leerlingen, en tussen leerlingen onderling, *niet* moest worden losgemaakt uit het grotere geheel van het onderwijsleerproses.

Wij zagen en zien duidelijk de volgende relaties:

Mondelinge interaksie - didaktiese werkvormen. Uit het stuk van Dana Constandse (bijlage 1) blijkt hoe analise van de interaksieproblematiek kan lijden tot afwijzing van eenrichtingsverkeer-doseren en leergesprek/invuloefening, en het wijzen op de nootzaak van werkelijk open klassegelgesprekken. In de stukken van Helge Bonset (bijlage 2) en Kees van Baalen (bijlage 3) ligt eenzelfde analise tot het formuleren van de wenselijkheid van groepswerk, resp. projektonderwijs¹¹.

Mondelinge interaksie - onderwijsdoelstellingen en maatschappelijke implikaties/konsequenties daarvan. Kees van Baalen's stuk laat zien hoe eenrichtingsverkeer en invuloefening samenhangen met het onderwijsdoel: (parate) kennis bijbrengen, en hoe dat onderwijsdoel weer voortkomt uit de ideologie: kennis is macht. Macht n.l. voor de ánder: een ideologie ijgen aan een maatschappij die individuen zelden tot samenwerking en meestal tot konkurrentie aanspoort.

Helge Bonsets stuk zinspeelt op de maatschappelijke vervreemding die bij de leerlingen ontstaat als de leraar voortdurent over hun hoofden en langs hun ijgen ervaringswerelt heen praat, en hen (te vroeg) dwingt zijn taal te spreken.

Wij hebben geprobeert deze ideeën ook in onze programmaopbouw tot uiting te brengen, en de deelnemers aan de hant van videoopnamen van onderwijsleersituaties zelf bovenstaande relaties te laten ontdekken.

Het was duidelijk dat de stroom niet alleen voor denkers, maar vooral ook voor dóeners mogelijkheden moest bieden. Daarom hadden we een aantal doe-activiteiten georganiseerd, die volgden op het gezamenlijk bekijken en bediskussieren van bovengenoemde videobanden. Deze activiteiten waren:

- M.b.t. de invalshoek *integratie*: moedertaalleraren en leraren andere vakken (waarvan een beschijden aantal op ons verzoek door moedertaalkollega's was meegenomen) maakten samen geïntegreerde lessen moedertaal-ander vak, o.l.v. Els Rekers, lerares Nederlands aan de Open Schoolgemeenschap Bijlmermeer. Hieruit resulteerden een serie geïntegreerde luisterlessen (bijlage 4), een serie geïntegreerde biologielessen (bijlage 5), en een project (bijlage 6).

- M.b.t. de invalshoek *interaksie*: in discussiegroepen werden 'cases' besproken; door de deelnemers meegebrachte geluidsbanden werden in groepjes beluisterd; er was gelegenheid tot 'micro-teaching' aan brugklassers, waarbij de lessen van de deelnemers op video werden opgenomen en nabesproken. En niet te vergeten: de tijdens het kongres spontaan ontstane 'Flandersgroep' (bijlage 7).

Interessante discussiepunten op het kongres bleken de volgende:

Intutief observeren, of volgens een sisteem van interaksieanalyse? De kwikgroep hat gemeent dat gebruik van een sisteem de deelnemers te wijinig zélf zou leren kijken en bovendien hun blik zou afwenden van andere relevante aspekten van het onderwijsgebeuren, en dat e.e.a. waarschijnlijk wijinig meer zou opleveren dan intuitieve observatie plus een diskussie over de genoteerde observaties zou doen. De Flandersgroep was een andere mening toegedaan, zoals uit bijlage 7 blijkt.

De relatie mondelinge interaksie - didaktiese werkvormen. De Flandersgroep wil het een van het ander losmaken. De serie biologielessen daarentegen (bijlage 5) toont een vrijwel totale overlapping van bijde aspekten.

De relatie mondelinge interaksie - onderwijsdoelstellingen en maatschappelijke implikaties/konsekwenties daarvan. Hier zien we dat de luisterlessen (bijlage 4) en het projekt (bijlage 6) hun (bewustwordende) doelen aan maatschappelijke overwegingen ontlennen, terwijl de biologiegroep:zijn doelstelling aan het vak biologie ontleende, en desgevraagd van mening was dat moedertaaldosenten als niet-biologen niet kompetent waren deze doelstelling ter diskussie te stellen.

Het lijkt mij dat met het bovenstaande meteen dé strijtpunten gegeven zijn die (zullen) optreden bij een sisteem van wederzijdse begelijding door de moedertaaldosent. Hoever gaat zijn kompetentie, hoever rijkt zijn stem? Moet hij zich beperken tot technische dienstverlening: leerlingen leren praten, luisteren, schrijven en lezen binnen een vanuit het andere vak vastgesteld doel, of mag hij ook lesvorm en lesdoel krities ter diskussie stellen?

De kwikgroep meent het laatste, en zij meent ook dat álle dosenten, *maar spesiaal de wederzijdse begelijdende moedertaaldosent vanwege zijn sentrale plaats in een opleiding*, de kompetentie zullen moeten *verwerven* om dergelijke *onderwijskundige* diskussies te voeren, en mee te spreken in dergelijke *onderwijskundige* beslissingen.

NOTEN

1. J. S. ten Brinke, *Moedertaalonderwijs en toch geen Nederlands*, MOER, aug. 1969.
2. Concept Interimrapport van de Commissie Opleiding Leraren Onderwijskundige voorbereiding, nog ongepubliceert, 1971.
3. Zie o.a. - Guus de Bakker, Koos Hennephof en Frits Ekkel, *Praatpapier 3*, SOL. Helge Bonset *Voorstel-studieprogramma taalvaardigheid*, Witte Leli. Helge Bonset, *Integratierapport groep 3*, Witte Leli.
4. Zie: Els Rekers, *Nederlands in de Bijlmer*, MOER 1971:2 (kongresnummer)
5. Zie bv.: Guus Bakker, *Naar elkaar talen*, MOER 1972:2.
6. Op kleuter- en basisschool ligt de situatie vanzelf al relatief gunstig.
Zie: Dineke Duistermaat, Klaas Koster en Caroline van der Wel, *Moedertaal op kleuter- en basisschool*, MOER 1972:2.
7. P. H. S. Batelaan, *Mogelijkheden voor het moedertaalonderwijs in de toekomst*, Levende Talen nr. 285, febr. 1972.
8. *Language across the curriculum*, NATE-conference 1971, in: *English in education*, vol. 5 no. 2, 1971.
9. Douglas Barnes e.a., *Language, the learner and the school*, Penguin 1971.
10. Zie ook VON-kongresfolder 1972.
11. Deze stukken zijn op het kongres uitgedeelt en met de deelnemers bediscussieert.